

I.roč., Přednáška 1. : „**DOBRÝ DEN**“
Architektura jako fenomén Dobrého (bydlení)

„DOBRÝ DEN“ !

V úvodu našich přednášek budu citovat vašeho kmenového učitele :

„Architektura kolem nás je často stížena skutečností, že nevnímá podstatu svého vlastního místa, že vzniká přenesením vzoru bez další vazby na stavění...“ (Doc.ing.arch.Milan Stehlík, obsahová anotace, hledání a stanovení cíle předmětu Typologie města).

Rád bych k tomu dále dodal ještě něco stejně podstatného, že „architektura kolem nás je často stížena skutečností, že nevnímá podstatu svého vlastního názvu a podstatu své existence jako „dobrého stavění“.

To, o co v úvodu jde, je totiž už obsaženo v mém úvodním zdůrazněném pozdravu - „dobrý den“. Mám za to, že s architekturou jako pojmem, když jej používáme, je to často jako když používáme běžné pojmy v každodennosti. Při studiu věci architektury podobně jako při pozdravu můžeme totiž zůstat všeobecně na povrchu. To se týká stejně, jako se to týká naší každodenní formulace, rovněž i architektonické formy.

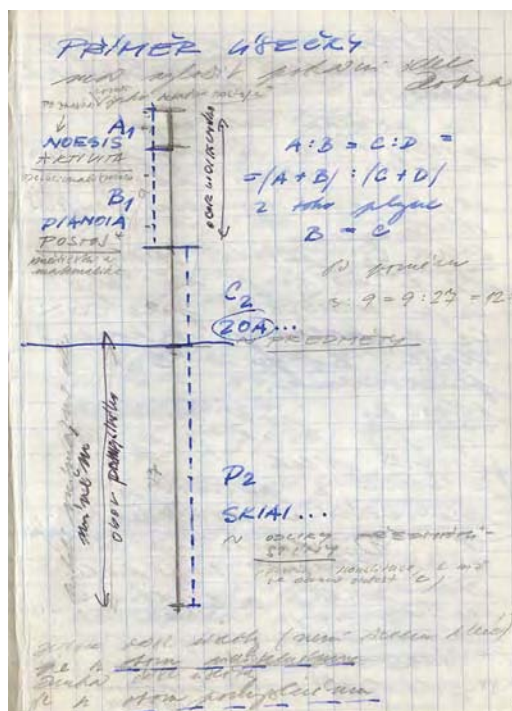
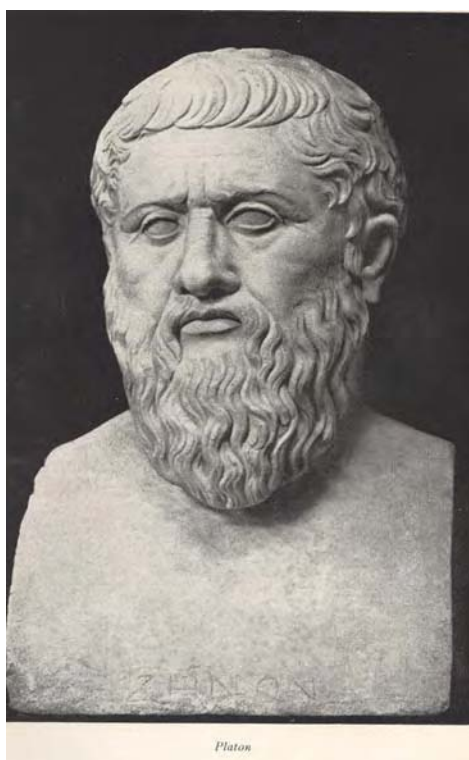
Tedy pro příklad : ani u našeho pozdravu DOBRÝ DEN nevnímáme, co v podstatě znamená. Chtěl bych první část přednášky vážně věnovat tomu, co na první pohled zavání absurdní trivialitou: jistě jste nešli studovat architekturu, abyste si osvojovali pozdravy. Nicméně – právě v našem úvodním pozdravu je obsažen princip správného vstupu do studia architektury. Ten je totiž obsažen v adjektivu „dobrý“. Chci se u tohoto pojmu zastavit. Ve vztahu k architektuře je třeba si uvědomit, jak je takový obyčejný pozdrav obsažný.

Vezměme si třeba věc všem jasné kvality,(na prvním obrázku), jako je detail průčelí chrámu svatého Petra v Římě. To seč jeví jako všem jasný příklad architektury. Na jiném příkladu vily Tugendhat zde v Brně (na druhém obr). se můžeme rovněž, v jiné, Unescem uznané realizaci moderní architektury ujišťovat, co je to kontinuální prostor, dodnes téměř samozřejmý princip každé soudobé dobré stavby. Co způsobuje, aby stavba byla dobrá?

.....(viz obr.)

Pojem dobrý kdysi, za starých Řeků, znamenal totiž nejvyšší stupeň dokonalosti! Nevyjadřoval něco jen průměrného jako za nás, když jsme studovali; to byla známka sotva vyhovující, aby člověk prošel u zkoušky. Tak je tomu i s naším každodenním pozdravem. Jistě - původně neznamenal něco obyčejného, takřkajíc průměrného, co bychom někomu na pozdrav přáli. Právě naopak! Ve svém původním smyslu ten pozdrav znamená něco jako dokonalý, Boží, správně prožitý, eticky zvládnutý čas dne i v jeho obyčejnosti. Slovo „dobro“ má už sémanticky k tomuto významu pochopitelněji jaksí blíž. Chce-li někdo konat opravdu dobro, jistě nepostačí, že může být sotva průměrný. Mým cílem je dnes poukázat na to, že i u nás, nejen na této škole, ale i pro obecné učení se architektuře je platný smysl ideje DOBRA.

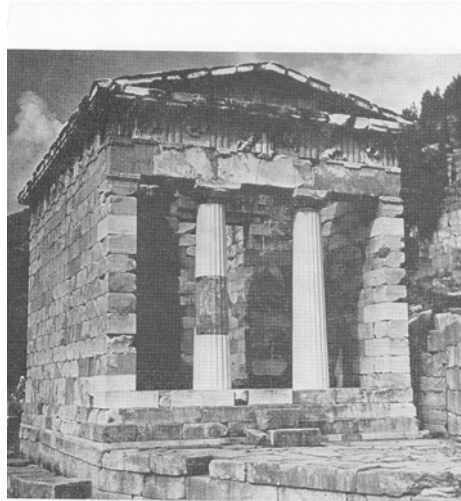
Idea dobra pochází z filosofie Platóna. To, že Platón byl jedním z největších filosofů všech dob, někdy zvaný také král filosofů, jistě víte. Nemusíte přesně vědět, že se narodil v r. 427 a že zemřel v roce 347 př.Kr. v Athénách, v tehdy pravděpodobně, z hlediska naší kultury, nejcivilizovanějším místě na světě; že se seznámil s jiným charismatickým filosofem, jenž se jmenoval Sokrates (470- 399 př.Kr.), že jeho hlavní díla jsou ve spisech zvaných dialogy. Můžete už možná vědět, že v nich se snažil odhalit jednotu v rozličnosti, že v Platónovi našel Sókratés svého nejlepšího žáka, že v Sókratovi Platón ideál mluvčího filosofie; jak od Sókrata se Platón naučil, že cílem filosofie je porozumění obecnému pojmu. Měli byste ale jistě vědět, že jeho filosofie má velký smysl pro novou i starou cestu v architektonické práci.

Dnes se totiž pomocí výkladu významu pojmu d o b r ý můžete začít učit rozpoznávat, co to je architektura jako dobrá, krásná, perfektní stavba.

Teprve až to budete umět nejen rozlišit, ale i vytvořit – nejen technické ale i estetické a etické dobro stavby, budete možná architekti. Architekt totiž není ten, kdo něco jen tak nezávazně navrhuje, jak ho to zrovna napadne, ale ten, kdo pro daný účel, úkol, místo, věc a čas hledá jejich „dobré řešení“. To znamená ale důsledné studování, abyste našli základní cestu k tomuto hledání.

1. Olympia, Díův chrám, bubny zřícených sloupů. Stavba vznikla před polovinou 5. století př. n. l.

3. Delfy, pokladnice Athénských. Stavba, v moderní době rekonstruovaná, byla dokončena r. 490/489 př. n. l.

Poměrně náročně s ideou dobra jako perfektního se můžeme setkat na příkladu právě představené Platónovy úsečky. Na úsečce můžeme zpozorovat, různé díly v nějakém poměru, o kterém se můžeme zmínit později. Obecně pro začátek je možné si představit, kolik dílů odspodu nahoru – z oblasti D2 přes oblast C2 do oblasti B1 a z ní dále s jistým úsilím je třeba projít a co všechno absolvovat ve svém studiu, zkoumání, zkušenostech a myšlení, než dojdeme do oblasti A1, tzv. *noesis* – poznání. Metaforicky to lze velmi nepřesně vyjádřit tím, co představují další dva obrázky. Vidíme nejprve entropii (D2) - ruiny z nějaké stavby, ale postupem naší nabyté zkušenosti architektonického myšlení nikoliv už jen jako hromadu kamení, ale jako prvky (C2), abychom je shledali jako pochopitelný materiál pro někdejší geometricky uchopitelnou podobu (B1) potenciálního chrámu jako našeho “dobra” - krásné stavby (A1).

Tento velmi hrubý příklad je pouhým průměrem nevystihujícím potřebu mnohem abstraktnějšího postupu architektonického uvažování, hledání.

Musím vám potvrdit, že chci dělat dobrou architekturu, to představuje vůli ke stálému hledání a studování, a přitom výdrž, abyste na tuto ambici nerezignovali. Ze své vlastní zkušenosti praktikujícího architekta už dvacet let vás můžu ujistit, že toto věčné hledání (tak nazval mimo jiné filosof Karel Popper celou svou teorii) nikdy nekončí a že jste vlastně stále znovu, u každé stavby, před novou situací s otázkou, že nevíte jistě, co je dobře a co není.

Úplnou jistotu však nelze nabyt nikdy; ten kdo ji zdánlivě má, zastírá nedostatek otevřenosti pro ono hledání. Ale částečnou potřebujete nejprve nastudovat, potom prakticky zkoušet pod vedením, které je nutné pro vaše následné zodpovědné jednání. Abyste je měli, k tomu nestačí několikaleté bakalářské ale ani magisterské studium, což je dohromady 6 let. K tomu je potřeba zhruba další tři roky v praxi, než ze zákona můžete začít samostatně zastupovat klienta a zodpovídat společensky za vše, co jste pro něho udělali. Ve skutečnosti je ta doba - ne pro nějaké navrhování, ale pro architektonické počínání - potřebná zhruba více než dvojnásobná. Když jsem vám přišel něco z toho, co jsem nazval zkušeností, říct, je to, co věřím, že má reálný základ po zhruba dvaceti letech činnosti a můžu vás ujistit, že ani ta doba nestačí pro jistotu dobré architektury.

Tu chápu obecně jako stavbu založenou na tzv. „hypokeimenon“ – základu pro dobrou strukturu, pro strukturovaný návrh, pro krásné stavění.

Vůle pro krásné stavění a jeho navrhování není pracovní činnost, je to permanentní život. Je to život úmorný, náročný na výdrž, ale krásný a dobrodružný. Ne ale v tom, že v životě architekta dobrodružně kupíte nějaké atrakce jako na matějské pouti, ale v tom, že stále hledáte a někdy zdánlivě nacházíte to správné řešení s ohledem na jistotu, byť v našem životě zastíranou představu ideálního typu - standardu. Ale můžeme namítnout, že každý má svůj a jiný vzor standardu; často slyšíme že každému se přece líbí něco jiného. Jsme-li však na škole architektury a máme-li se nějakému standardu začít učit, musíme se napřed umět alespoň na něčem, co s ním souvisí domluvit!

Co je tím, co nás vlastně může vůbec přivést na přednášku do jednoho místa, na jednu fakultu architektury? Je to určitá analogie k tomu, co už jakoby dávno minulo, co není „in“ v soudobém designu, co už dnes tzv. „je někde jinde“, na první pohled beze smyslu – ruiny archaické struktury a kvalitní staré architektury.

Zastavme se ale na chvíli u pojmu zakládajícího podle mne všechny kvalitní stavby. Na prvním obrázku vidíte ruiny; ty se nám jeví jako zbytky po nějakém chrámu; by byli jen hromadou kamení, kdybychom ve své myli nepředpokládali ono staré řecké „hypokeimenon“, které hypoteticky tuto hromadu umí dát dohromady. Slovo je dáno základem dvou pojmů: „pod“ a „leží“ – tedy „podklad“. Z toho je význam slova p o d s t a t a. Podstata byla v novoplatonismu chápána jako samostatné bytí, až ve starší křesťanské teologii jako Božská osoba. Z toho vychází i pojem „hypostázovat“, tj. podkládat pro postavení něco jako samostatné bytí a bytnost. Nám už celkem známý pojem „hypotéza“ je příklad další odvozeniny z téhož: znamená že pod něco ještě něco kladu a potom stavím jako podmíněné tvrzení, které se předkládá na zkoušku ke kritickému ověření.

Na tom může konečně stát i celá tato teorie architektury. I vaše výuka je podmiňována zkouškami, nejen aby bylo možno obecně ověřit, co jste se naučili, ale také aby jste si sami zažili nutnost vlastního kritického zkoumání každé *hypotetické* architektonické skutečnosti. Ta ve srovnání s entropií naší každodennosti, prostě s chaotickým nestrukturovaným okolím je v jisté pozitivní konfrontaci.

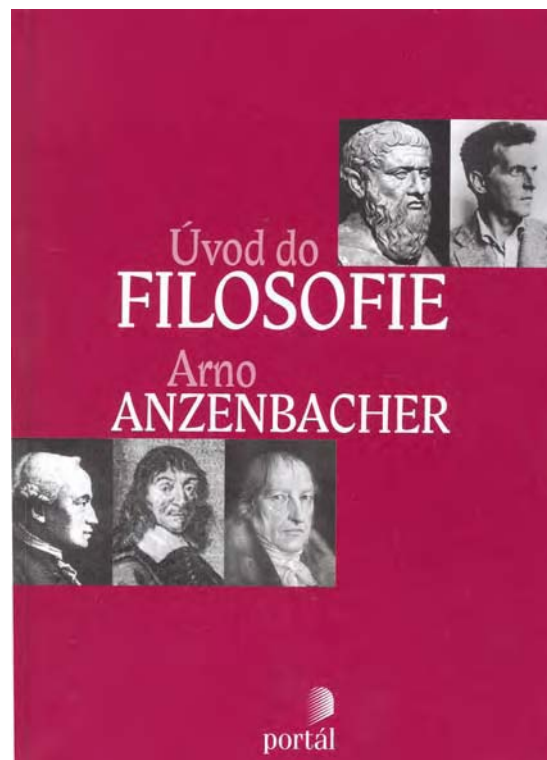
Aby entropie, v architektuře chápána jako svévolná neuspořádanost nepřevážila svou zajímavou neuspořádaností a profesně vás „nepřeválcovala“, je třeba se učit, co dělalo kdysi z hromady kamení architekturu. Je zde potřeba také podle fenomenologického principu se podívat na to, co dělá ze staveb nearchitekturu jako něco v dobré víře ze svobodné vůle, leč svévolně vzešlého. To znamená poznat, co je její propast jako opak - „chaos“.

Slovo *chaos* (od slova *chainó* – zeji jako propast), původně nerozlišená temnota podsvětí, odkud se vynořují věci na světlo a kam zase zapadají, je oproti hypokeimenon v kontrastu ve svém původu jako varující opak pro architekturu. To charakterizuje úskalí víc, než dnes v oslabeném významu chaosu vnímaného jako zdánlivě neškodný zmatek a nebo neuspořádanost. Opakem je téma ideálního typu – eidos.

Zde jste na první přednášce, která má být jakýsi úvod pro to, co vám bude dále a dále ukazováno vašimi učiteli jako ideální typ, opak svévolnosti, jako stále přesnější vodítko.

Dnes je tím správným vodítkem podle mne „jen“ jako základ onen pojem „dobrý“. Vede mne k tomu nedávno opakovaná zkušenost s klientkou při jedné zajímavé práci, když nebyl můj návrh zdaleka vůbec hotov: „...chtěla bych Vám říct, že už bylo přece dost té Vaší stavební architektury; chtěla bych na ní ušetřit a dát více peněz do toho pro mě nejdůležitějšího – těch pěkných bytových doplňků; ty přece dělají bydlení - příjemnost a útulnost; a ta Vaše architektura – to už je „dobrý“...“

Podívejme se tedy na pojem „dobré“ blížeji a samozřejmě se vztahem k architektonické práci; ale s vědomím, že musíme napřed přijmout princip této ideje aspoň nějak přibližně podle filosofa, Edmunda Husserla, rodáka z Moravy (nar.1859 v Prostějově), zakladatele moderní fenomenologické filosofie. Budu se snažit vám vyložit nejprve obecnou, posléze konkrétní představu, jak se orientovat – vlastním postojem na podstatu každého díla, a to na základě přednášek filosofa PhDr. Petra Rezka, které držel koncem osmdesátých let v Praze na Matematicko fyzikálním ústavu. Proč se zabývat východisky filosofickými, když jsme na fakultě architektury? Protože, jak jsem si potvrdil, že filosofie s oporou techniky „činí architektonickou výšku“. Začali jsme vysvětlováním pojmů a hodí se na úvod u nich ještě zůstat. Zůstaňme tedy u pojmu architektura. Architektura samotná jako výraz je klíčové slovo. Na následujícím obrázku – grafu je naznačeno, co dělá podstatu slova jako obsažného vlastního pojmu - archi- tect- ury.

Je nám však předkládáno spoustu konvenčních a také komerčních způsobů, jak řešit architekturu jako zařizovacími předměty vyplňovaný kontinuální prostor..

I zde na škole se to, co je prostor samotný jako podstata nebo dokonce zdánlivá sama architektura, můžeme docela naučit; ale bez vědomí, co je podstata těchto věcí – ono řecké „h y p o k e i m e n o“, jen asi tak, jako ta dáma, která se zdánlivě snadno naučí zařídit byt tak, že ho jako chaos zaplní těmi zmíněnými bytovými doplňky.

Aby to nebylo tak snadné, rychlé a hédonisticky příjemně zábavné – přitom bezobsažné jako u oné dámy, musíme mluvit s kritickým vnímáním v souvislosti s místem nejen o prostoru jako zdánlivé samozřejmosti architektury, ale i o času a jeho vnímání a tak také o soudobém dění. Mluví se v médiích hodně a hodně o soudobých detailech a v podstatě o oněch „bytových doplňcích... Já bych vám chtěl nabídnout, a to hned ze začátku vašeho studia, jiný systém architekta myšlení. Chtěl bych vám jej doporučit na základě knihy Arno Azenbachera: Úvod do filosofie. Najdete zde pojmy jako je hlavně prostor, dějinnost, pravda, ale i čas a bytí, příroda, které jsou dnes velmi frekventované, často bezobsažné, ale přitom základní na poli architektury. Nejzákladnější je podle mne ale bydlení.

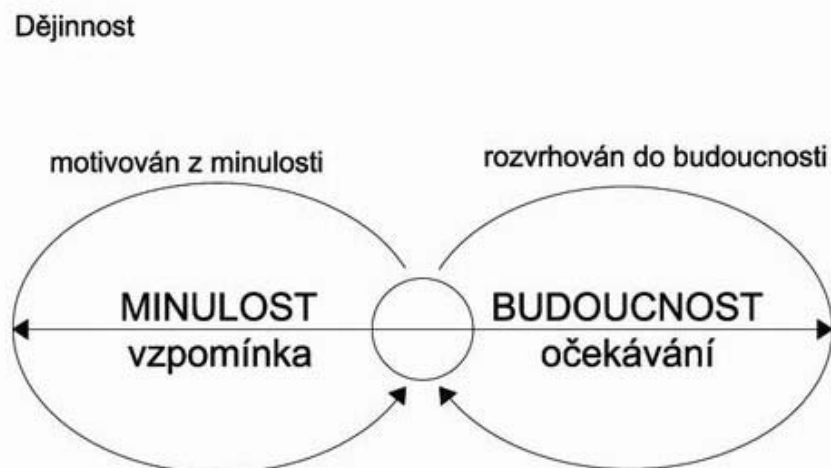
O všech těchto pojmech pojednávají ve vztahu k architektuře jako filosofii stavění, ne designu vlastního navrhování ve vztahu jen k aktuálnímu času. Jsou to zejména publikace vyšlé nedávno v Edici Oikúmené :

Heidegger, Básnický bydlí člověk,
Husserl, Idea fenomenologie,
Popper, Bída historicismu a
Sokol, Čas a rytmu.

Nechme ale zatím stranou tyto doporučené zdroje vašeho trochu jiného přemýšlení ale i ty zdánlivě samozřejmé pojmy jako je – bydlení, prostor a zamysleme se zatím jen nad časovým chápáním působení architekta a vůbec studia architektury.

Setkáváme se dnes nejčastěji s pojetím staveb jako takzvané „soudobé architektury“. Co to ovšem znamená, že se něco vyjadřuje jako soudobé. Soudobost ale subjektivní pojem, je to něco jako oblast na našem grafu o času. V čase architektonického díla se má držet jeho nadčasový základ, resp. jeho vnitřní podstata – ono zmíněné hypokeimenon, a to jako podklad pro naši práci i dnes. V čase takového architektonického díla lidský duch zpřítomňuje minulé ve vzpomínce – zde na škole v odborně nasměrované „vzpomínce“ a v očekávání nového. U díla obecně a to každého člověka, díla opravdu časově „dobře“ založeného se může taková časovost stát „dějinností“.

Dějinnost a soudobost můžeme znázornit na následujícím grafu :

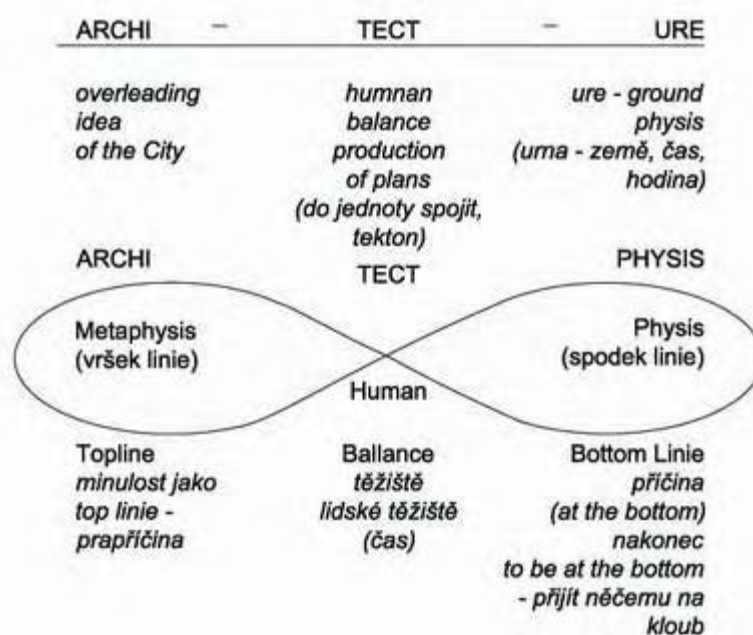
Člověk je tedy – a o zejména při studiu architektury, motivován z minulosti Souhrn motivů pochopených jako zdroj inspirace a pohnutek, které určují člověka jako architekta v jeho činném bytí ve světě, můžeme nazvat podle Azenbachera „motivačním horizontem“ (viz. Úvod do filosofie, 6.6. Dějinnost). Motivační horizont má vyplývat z toho, co je podstatné jako hypokeimenon, v čem je mu odhalen svět. Je tedy výsledkem dosavadního (vlastně toho, co bylo „dosud“ jako dosavadní) poznání minulého. V motivačním horizontu je tedy motivem to, co je minulé, pokud je zpřítomněno ve vzpomínce.

Člověk je také – a to rovněž nezbytně při studiu architektury rozvrhován do budoucnosti. Pokud nám jde o bytí jde o to abychom svou činností uskutečňovali motivy jako hypokeimenon z minulosti do oblasti soudobosti a realizovali hodnoty. Veškerá činnost architekta se odehrává a priori ve smyslu orientace do budoucnosti, Tu však nemůžeme „vědět“, ale s riziky navrhnout ve svém architektonickém postoji jako pečlivé starosti o ni.

Pokud je starost o budoucnost reálná a zároveň časově nepodmíněná, vybavená znalostmi analogií ze studia ideálního typu a to odvozeného z minulosti, jsme úplně někde jinde u hledání čistoty architektonického postoje než ona dáma, kterou jsme zmínili v první části přednášky. Dáma se vztahuje jen k přítomnosti, která ji „motivuje“ jen jako jakási „plyšová příjemnost“. Pak máme co do činění s nebezpečím sklouznutí do lepkavosti kýče, v lepším případě co do činění s čalounictvím a dekorativstvím.

My JAKO ARCHITEKTI obecně, a to se týká i vás už na studiu architektury máme tedy co činit s minulostí transformované přes přítomnost naším logickým rozvrhem do budoucnosti. Tam nás nečeká nic jistého; snad jen to, že se díky naší soustavné architektonické činnosti nesetkáme s kýčem, že budeme díky soustavnému studiu vědět, co jsou to architektonická východiska dobrého stavění. V jistém smyslu vám mohu jen „závidět“ tu možnost soustředěného studia a architektonického hledání. Ta je vám třeba k tomu, abyste byli zodpovědnými. To znamená schopnými provést s jistotou člověka, který se vám svěří, tzv. klienta, světem „doplňků“ do světa skutečného designu domu nebo dokonce stavby místa a jeho architektury.

Architektura jako dobré a tedy krásné stavění je jako dobré bydlení. V podstatě se vlastně vztahuje k nějak strukturovanému pobytu nás smrtelníků na světě, na zemi – filosoficky řečeno DOBRÝ POBYT jako jeho DOBRÉ STAVĚNÍ ve smyslu následujícího významu nejen stavění ale i bydlení jako dobrého pobytu jako ARCHI – TECT-URE :

K dobrému stavění se vztáhneme z dobrého bydlení jako bytí na světě. To však nespočívá v nějakém zařizování našeho pobytu na zemi jako „plyšového bytu“ pomocí bytových doplňků, ale jeho podstatným navrhování jako rozvrhování nás do možné architektonické budoucnosti a to zejména obecně vždy a budete-li architektky už pořád. Nejenom zde na půdě naší školy...

Petr Hruša
29.září 2005

I.roč.,

Přednáška 2.. „**MÍSTO A PROSTOR**“

Architektura jako fenomén prostoru (čas místa a jeho stavění)

Viz další texty po 7.10.2005